

Amsterdam, 11 oktober 2024

Geachte leden van de vaste commissie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

Ons erfgoed is een inspirerend, wezenlijk onderdeel van onze culturele identiteit. Het maakt ons land tot wat het is: van ruimtelijke inrichting, tot hoe wij samenleven in onze steden, dorpen en landschappen. Het vertelt het verhaal van onze geschiedenis en verbindt verschillende generaties. Een aantrekkelijke omgeving met een rijke cultuurhistorie levert aanwijsbaar een goed vestigingsklimaat op voor bewoners en ondernemers. Bovendien biedt erfgoed oplossingen voor maatschappelijke opgaven als klimaatadaptatie en woningbouw. Kortom: erfgoed draagt bij aan een mooi, leefbaar en toekomstbestendig Nederland.*

Op donderdag 17 oktober 2024 vindt in uw Kamer het Commissiedebat Erfgoed plaats. Namens de FIM (Federatie Instandhouding Monumenten), het Erfgoedplatform van Kunsten '92 en de Federatie Ruimtelijke Kwaliteit (FRK) brengen wij in deze brief graag een aantal urgente punten onder uw aandacht, met betrekking tot de volgende onderwerpen:

⇒ *Goede financiële basis en integraal stelsel voor de monumentenzorg*

Om het onderhoud van de monumenten op peil te houden en te brengen moet het budget voor structurele subsidie voor instandhouding van monumenten (SIM) structureel verhoogd én jaarlijks geïndexeerd worden. Daarnaast roepen wij het kabinet op om een oplossing te vinden voor de bijzondere categorieën grote monumenten en groen erfgoed, die nu tussen wal en schip vallen.

⇒ *Kwaliteit in de keten: voldoende capaciteit, kennis en kunde*

Zowel in de uitvoerende sector als bij verschillende overheidslagen is er een tekort aan gekwalificeerd (erfgoed)personeel. Wij vragen u om gemeenten die onvoldoende inzet (kunnen) plegen op dit gebied te ondersteunen of anderszins te bewegen hun erfgoedtaken serieus te nemen.

⇒ *Transformatiepotentieel van monumenten voor de woonopgave*

Er liggen kansen voor een snellere oplossing van de wooncrisis door het beter benutten van de bestaande voorraad gebouwen, naast inzetten op circulaire nieuwbouw. Betrek de erfgoedsector daarom bij de aangekondigde Woonstop. Kijk eens op [platform Woonopgave](#). Wij denken graag mee.

⇒ *Benutten van erfgoed en cultuur voor ruimtelijke opgaven*

Erfgoed en historische landschapsstructuren bieden oplossingen om onze leefomgeving klimaatbestendig te maken. Maak - bij iedere ontwikkeling - verbetering van de ruimtelijke kwaliteit verplicht en schakel de culturele en creatieve sector structureel in om de toekomst vorm te geven.

⇒ *Schat het immateriële en verhalende erfgoed op waarde*

U bespreekt de Beleidsvisie Immaterieel Erfgoed. Deze ambachten, feesten, tradities, rituelen en vaardigheden dragen bij aan brede welvaart, brengen diversiteit en zorgen voor sociale verbinding: van groot belang voor onze samenleving. Hetzelfde geldt voor de (nationale) geschiedenissen en verhalen die zijn vastgelegd in ons documentaire en media-erfgoed. Schat het op waarde en neem het mee in andere beleidsterreinen.

⇒ *Effecten van de financiële maatregelen van het kabinet*

Het totale pakket aan kabinetsmaatregelen raakt de erfgoedsector direct. Naast verhoging van de btw van 9% naar 21% en de verhoging van de kansspelbelasting, worden de gemeente- en rijkssubsidies verlaagd en de giftenaftrek aangepast. Onderzoek naar de effecten is noodzakelijk.

***Erfgoed: o.a. monumentale gebouwen, archieven, collecties (o.a. in musea), historische landschappen, begraafplaatsen, archeologische terreinen, mobiel en digitaal erfgoed, immaterieel erfgoed et cetera.**

Hieronder treft u de uitwerking van bovenstaande aandachtspunten.

⇒ **Goede financiële basis en integraal stelsel voor de monumentenzorg**

De basis op orde: verhoog het budget voor instandhouding monumenten en indexeer het jaarlijks

De basis van het financiële monumentenbestel voor niet-woonhuizen vormt de Sim (Subsidieregeling instandhouding monumenten). Deze regeling biedt een noodzakelijke tegemoetkoming in de meerkosten die een eigenaar heeft omdat hij een rijksmonument in stand moet houden; de regeling geeft continuïteit en zekerheid. Dit jaar zijn vele aanvragen afgewezen omdat het subsidieplafond was bereikt.¹ Minder onderhoud betekent op termijn kostbare restauraties. Omdat de Sim de basis van het bestel is, vragen wij het kabinet om het Sim-budget structureel te verhogen én jaarlijks te indexeren, opdat alle ontvankelijke aanvragen gehonoreerd kunnen worden en het onderhoud van de monumenten op peil kan worden gebracht en gehouden. Zie meegestuurde infographic (bijlage 1) voor meer informatie en onderbouwing.

Naar een duurzaam en integraal stelsel voor de monumentenzorg

Zoals uit het onderzoek van Hylkema en Fenicks naar voren komt, is het totale pakket aan regelingen ontoereikend om de grote restauratieopgaven uit te kunnen voeren en groen erfgoed (parken, tuinen) te kunnen onderhouden.² Ook concluderen de onderzoekers dat vanuit doelmatigheid en doeltreffendheid het decentrale stelsel niet optimaal functioneert. Het biedt onvoldoende continuïteit op de langere termijn en dat is een van de belangrijkste voorwaarden voor een goede monumentenzorg. Wij doen daarom een dringende oproep aan het kabinet om een oplossing te vinden voor de bijzondere categorie **grote monumenten en groen erfgoed**, als ook voor complexe en integrale opgaven die de reguliere regelingen ontstijgen. Zoals ook verdroging, die archeologische resten in de bodem bedreigt. Er is hierbij geen aanwijsbare verstoorder die kan opdraaien voor de kosten van mitigerende maatregelen. Denk bij een oplossing voor complexe opgaven aan maatregelen op het gebied van verduurzaming, her- en doorbestemming, klimaatadaptatie, energie- en warmtetransitie, bodemdaling en funderingsproblemen.³

Een oplossing is om samen met de provincies en het Nationaal Restauratiefonds (NRF) te komen tot een structurele subsidieregeling die gefinancierd wordt uit incidentele middelen, zoals in het verleden gedaan is met de 'iconenregeling' en de subsidieregeling restauratie rijksmonumenten 2019–2020. Als voorbeeld verwijzen wij naar het Nationaal Aankoopfonds dat door musea en erfgoedinstellingen wordt gebruikt voor grote kunst aankopen van nationale betekenis. Daarnaast kan een aanzienlijk aantal eigenaren ook geholpen zijn met een langjarige laagrentende lening voor de verduurzamings-opgave van hun monumentenportefeuille. Zij zijn vooral gebaat bij 'zicht op financiering' wanneer zij extra middelen nodig hebben voor investeringen die zich gaan terugverdienen. Met het NRF als hefboom en met een beperkte impuls voor garantstellingen door decentrale overheden, kan dit gerealiseerd worden.

⇒ **Kwaliteit in de keten: voldoende capaciteit, kennis en kunde**

Zowel in de uitvoerende sector (gespecialiseerde aannemers, ambachtslieden, architecten en adviseurs) als bij verschillende overheidslagen is er een tekort aan gekwalificeerd personeel om te voldoen aan de wettelijke taken die de erfgoedzorg vraagt. Dit capaciteitstekort heeft impact op de erfgoedzorg zelf, maar ook op de evenwichtige belangenafweging bij planprocessen binnen de Omgevingswet. Wij vragen u daarom de uitkomsten van het project Erfgoed en Overheid kritisch te volgen en gemeenten die onvoldoende inzet (kunnen) plegen op dit gebied te ondersteunen of anderszins te bewegen hun erfgoedtaken serieus te nemen. Ook vragen wij aandacht voor het religieus erfgoed van Nederland. Veel kerkgebouwen staan onder druk. Om deze in de toekomst te behouden is actie vereist. Voorzetting van het programma [Toekomst Religieus Erfgoed](#) kan daarbij helpen.

¹ 315 van de 2.418 ingediende ontvankelijke aanvragen zijn afgewezen wegens het bereiken van het subsidieplafond; sommige grote aanvragen zijn al drie opeenvolgende jaren afgewezen. <https://www.cultureelerfgoed.nl/actueel/nieuws/2024/09/03/1426-miljoen-voor-instandhouding-rijksmonumenten>

² <https://www.hylkemaerfgoed.nl/onderzoeksrapport-restauratiebehoefte-770-miljoen-extra/>

³ <https://www.deltares.nl/nieuws/funderingsschade-nederland-kaart-nationale-aanpak>

⇒ **Transformatiepotentieel van monumenten voor de woonopgave**

De ontwikkeling van nieuwbouwlocaties stopt vanwege de stikstofproblematiek, aantasting van natuurgebieden en dure investeringen in infrastructuur. Bovendien blijkt uit recent onderzoek van het PBL dat de 'straatje erbij'-aanpak slechts 50.000 woningen oplevert.⁴ Als men de mogelijkheden voor kleinschalige uitleg afzet tegen de aantallen die met herbestemming en transformatie van bestaande bouw zijn te behalen, dan is het duidelijk dat beleidsinzet en stimuleringsregelingen zich ook moeten concentreren op de zogeheten inbreidingslocaties.⁵ Plekken met geschiedenis, vaak met inspirerende historische gebouwen en structuren die benut of herbestemd kunnen worden.

Betrek de erfgoed- en monumentensector optimaal bij de realisatie van de kabinetsvoornemens op het gebied van herbestemmen en transformatie. Een intensieve interdepartementale samenwerking met OCW, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) en het Nationaal Restauratiefonds (NRF) én de monumentensector is hiervoor wenselijk. Betrek de erfgoed- en monumentensector daarom ook bij de aangekondigde Woontop.

⇒ **Benutten van erfgoed en cultuur voor ruimtelijke opgaven**

We zien dat steeds meer gemeenten, provincies, waterschappen en agrariërs worstelen met ruimtelijke opgaven die niet alleen door middel van techniek en ingenieurskunst kunnen worden opgelost. Zij zoeken naar lange termijnoplossingen waarbij de mens zich opnieuw moet gaan verhouden tot de natuurlijke systemen en bodemgesteldheid. Uitgerekend erfgoed kan hierbij van pas komen. Het [programma Erfgoed Deal](#) levert inspirerende voorbeelden van projecten waarbij erfgoed en historische landschapsstructuren oplossingen bieden om onze leefomgeving klimaatbestendig te maken.

Gelet op de meerwaarde van erfgoed voor een kwalitatief hoogwaardige ruimtelijke ordening van ons land, is het van belang dat het programma van de Erfgoed Deal ook na 2025 verlengd wordt. Omdat in de Erfgoed Deals integraal gewerkt wordt aan grote opgaven op het gebied van wonen, werken, landbouw en natuur, infrastructuur en energie, is interdepartementale financiering vanuit de ministeries LNVN, IenW, KGG, EZ en BZK goed voor te stellen. Door ministerieel de krachten te bundelen kan er met minder geld en minder capaciteit hetzelfde, zo niet meer bereikt worden!

Bij iedere ontwikkeling dient verbetering van de ruimtelijke kwaliteit een verplicht en logisch onderdeel te zijn. We zien dat de urgentie van verschillende maatschappelijke opgaven, van de woningnood tot de energie-infrastructuur, water, natuur en landbouw, vaak tot de neiging leidt om vooral sectoraal te werk te gaan. Wanneer omgevingskwaliteit en een integrale aanvliegroute centraal worden gesteld, kan er sneller, mooier, beter en met meer resultaat voor deze én volgende generaties worden gewerkt. Zet bij die vormgeving van onze toekomst de creatieve en culturele sector structureel in: niet alleen in de verbeelding, maar neem de kennis van architecten, vormgevers, kunstenaars en makers op in aanbestedingen en opdrachten. Handhaaf het programma [Mooi Nederland](#).

⇒ **Schat het immateriële en verhalende erfgoed op waarde**

Immaterieel erfgoed is van onschatbare waarde voor onze samenleving. Terecht staat dit onderwerp op de agenda, nota bene op de eerste [internationale dag van het immaterieel erfgoed](#). Het gaat om festiviteiten, rituelen en sociale praktijken, spreken, zingen en vertellen, uitvoerende kunsten, kennis en gebruiken en traditioneel vakmanschap/ambachten. Ambachten zijn broodnodig om de monumenten te onderhouden en restaureren; denk aan ambachtelijke metselaars, smeden, touwslagers, molenmakers, orgelbouwers. Gemeenschappen en groepen delen deze vormen van immaterieel erfgoed en geven deze door aan hun

⁴ <https://www.pbl.nl/system/files/document/2024-09/pbl-2024-straatje-erbij-5497.pdf>

⁵ Het PBL (2016) heeft berekend dat de transformatiepotentie vanuit de onderbenutting van ruimte in bestaand bebouwd gebied ligt in een bandbreedte van 240.000 tot 540.000 woningen tot het jaar 2050.

Zie: <https://www.pbl.nl/publicaties/transformatiepotentie-woningbouwmogelijkheden-in-de-bestaande-stad>

kinderen en nieuwe gemeenschapsleden. Immaterieel erfgoed geeft mensen betekenis en kleur aan hun leven. Het wordt door hen gedragen en verbindt ze met anderen.

Hetzelfde geldt voor de (nationale) geschiedenissen en verhalen die zijn vastgelegd in ons documentaire en media-erfgoed. Al deze culturele uitingen zijn waardevol, zorgen voor creativiteit en diversiteit en brengen nieuwe perspectieven op maatschappelijke vraagstukken. Immaterieel erfgoed is van en voor iedereen. Schat het op waarde en neem het mee in domeinoverstijgende samenwerkingen, in bijvoorbeeld zorg en welzijn. De vele duizenden vrijwilligers die dit erfgoed beleefbaar maken verdienen daarbij ondersteuning.

Infrastructuur voor digitaal erfgoed

Voor het goed bewaren en toegankelijk maken van de (verbindende) verhalen over onze geschiedenis is erfgoed (boeken, objecten, documenten, geluid, beeld, etc.) in digitale vorm steeds belangrijker. Het duurzaam behoud van dit erfgoed en het versterken van de maatschappelijke waarde ervan, vragen om het bevorderen van samenwerking tussen erfgoedinstellingen, een grotere participatie van publiek en duurzame investeringen in de infrastructuur voor kennis over digitaal erfgoed.

⇒ **Effecten van de financiële maatregelen van het kabinet**

Het totale pakket aan kabinetsmaatregelen raakt ook de erfgoedsector. Uit een [analyse](#) in opdracht van private financiers, gemeenten en de kunst- en cultuursector, waaronder het Cultuurfonds en Kunsten '92, blijkt dat het totale pakket aan kabinetsmaatregelen elkaar negatief versterkt. Naast de verhoging van de btw van 9% naar 21% en de verhoging van de kansspelbelasting, worden de gemeente- en overheidssubsidies verlaagd en de giftenaftrek aangepast. Onder meer musea, opengestelde monumenten en erfgoedorganisaties worden daardoor geconfronteerd met de afname van publiek, minder subsidie en minder private inkomsten. Het consortium vraagt met klem om een gedegen onderzoek naar de daadwerkelijke gevolgen van deze maatregelen voor de sector.

Wij wensen u een vruchtbaar debat en staan u graag te woord om het debat met u voor te bereiden.

Hartelijke groet, namens alle aangesloten organisaties op de volgende pagina,

Eefje van Duin
Voorzitter FIM

Astrid Weij
Directeur Kunsten '92

Marielle Hoefsloot
Directeur FRK

LEDEN FIM FEDERATIE INSTANDHOUDING MONUMENTEN

Agrarisch Erfgoed Nederland (AEN) – Artis (Natura Artis Magistra) – AWN Archeologie – BOEi – Stichting Cocari II - CIO K – Evangelische Broedergemeente Zeist – Stichting ERM – Stichting Forten Nederland - Erfgoedvereniging Bond Heemschut – Landelijk Hofjesberaad – Landelijke Vereniging Behoud Historisch Bedrijfsvaartuig – Nationale Monumenten Organisatie (NMO) – Nederlandse Kastelenstichting – Nederlandse Tuinenstichting – Samenwerkingsorganisatie Monumenteneigenaren (SOM) – Staatsbosbeheer – Alde Fryske Tsjerken – Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen in Noord-Nederland (SBKG Noord-NL) – Stichting Kastelen, Buitenplaatsen en Landgoederen (SKBL) – Stichting Klinkend Erfgoed Nederland (SKEN) – het Drentse Landschap – Geldersch Landschap en Kasteelen (GLK) – het Groninger Landschap – het Limburgs Landschap – het Utrechts Landschap – Stichting Menno van Coehoorn – Mobiele Collectie Nederland – Monumenten van de Maatschappij van Weldadigheid – Stichting Monumenten Bezit (SMB) – Oude Gelderse Kerken – Stichting Oude Groninger Kerken – Oude Hollandse Kerken – Vakgroep Restauratie – De Hollandsche Molen – Hendrick de Keyser – Monumentenwacht NL – Vereniging Natuurmonumenten – Vereniging van Beheerders van Monumentale Kerkgebouwen in Nederland (VBMK) – VKB Kerkrentmeesters

Kunsten'92

LEDEN ERFGOEDPLATFORM VAN KUNSTEN '92

BOEi Nationale Maatschappij tot Restaureren & Herbestemmen van Cultureel Erfgoed | Cultuurfonds | DEN Kennisinstituut cultuur & digitale transformatie | DutchCulture | ErfgoedAcademie | Erfgoedvereniging Heemschut | Erfgoedstem | Europa Nostra | Federatie Grote Monumentengemeenten | Federatie Instandhouding Monumenten | Federatie Ruimtelijke Kwaliteit | Fonds Cultuurparticipatie | KIEN Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland | KVAN/BRAIN Branchevereniging Archiefinstellingen Nederland | LCM Landelijk Contact van Museumconsulenten | LKCA Cultuureducatie en Amateurkunst | Mondriaan Fonds | Museumvereniging | Nationale Monumentenorganisatie | Nationaal Restauratiefonds | Nederland Monumentenland | Netwerk Steunpunten Cultureel Erfgoed | OPEN Organisatie Provinciale Erfgoedinstellingen Nederland | Restauratoren Nederland | Stichting Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg | Stichting Kastelen, historische Buitenplaatsen en Landgoederen | Stichting Forten Nederland | Stichting Reuvens | Stichting Nationale Archeologiedagen | Vereniging de Hollandsche Molen | VOIA Vereniging Ondernemers in Archeologie | Werelderfgoed Unesco

LEDEN FRK FEDERATIE RUIMTELIJKE KWALITEIT

79 procent van alle welstands- en monumentencommissies in Nederland is lid van de Federatie Ruimtelijke Kwaliteit. Het ledenbestand omvat momenteel zeven regionale en 49 lokale commissies, en drie landelijke rechtspersonen, namelijk BnsP, NVTL, VBWTN